

29. évf. 11. sz. 1982. november

Tudományos és Műszaki Tájékoztatás

HOGYAN LEGYÜNK NEMZETKÖZI KÖNYVTÁROSOK? Emlékezés a genfi ENSZ Könyvtárra (1969–1976)*

Dr. Rózsa György

a Magyar Tudományos Akadémia könyvtárának főigazgatója

Mindmáig az ENSZ genfi könyvtárának (volt Népszövetségi Könyvtár) igazgatói posztja (Chief Librarian) volt a legmagasabb könyvtáros-információs poszt, amelyet nemzetközi szervezetben egy magyar betöltött. Tudomásom szerint időtartam szempontjából is ez volt eddig a leghosszabb ideig tartó „nemzetközi közszolgai” (international civil servant) állás a szakmánkban [1]. Maga a helyszín, Genf pedig annyira és oly tartósan van benne a köztudatban, hogy már csak ezért is figyelemre méltók az ott, egy olyan nagy hagyományú intézményben szerzett tapasztalatok, mint amilyen az egykori Népszövetségi Könyvtár. A hely és az intézmény találkozási pontja még külön is érdekessé, vonzóvá tette itt a munkát. Talán annyira érdekessé, hogy a szubjektív emlékezésen túlmenően is érdemes az ottani tapasztalatokból valamit közreadni [2]. Alighanem azonban a szubjektív elemek – meglátások, észlelések – teszik igazán hitelessé a szakmai mondanivalókat is. Ezért a személyes megjegyzések nemcsak indítói lesznek a közel hét éves genfi ENSZ-tisztségviselői pályámról adott képnek, hanem át meg átszövik majd e dolgozat egészét is.

Személyes motivációk

Emlékezéseimnek eredetileg a következő címet szántam: *Kellemes évek a genfi ENSZ Könyvtárban...*

* A szerzőt 60. születésnapja alkalmából a kormányzat a Munka Érdemrend arany fokozatával tüntette ki. Visszaemlékezését a TMT ebből az alkalomból közli. – *A szerk.*

De ha ezek olyan kellemes évek voltak – kérdezhetnék, miért nem maradtam ott, és írom e sorokat aktív *Chief Librarian* minőségemben, nem pedig az MTA Könyvtárból? A kérdés jogos, a válasz egyszerű.

A Magyar Tudományos Akadémia akkori vezetői – *Rusznay István* elnök és *Erdey-Grúz Tibor* főtítkárs –, amikor az ENSZ kikérése a genfi posztra megtörtént, azzal járultak hozzá ideiglenes távozásomhoz (fizetés nélküli szabadság), hogy néhány év múltán újra átvesszem az Akadémiai Könyvtár vezetését. Ezt a funkciót akkor (1969-ben) már kilenc éve töltöttem be, mintegy 15 éves akadémiai működés után (korábban az Országos Dokumentációs Központban, majd az Akadémia Közgazdaságtudományi Intézetében dolgoztam tudományos titkári és könyvtárvezetői minőségben). Életemnek mindmáig egyik meghatározó élménye a Magyar Tudományos Akadémián végzett munka, és nemcsak az Akadémia vezetői, hanem magam sem gondoltam arra, hogy az Akadémia Könyvtárát felcseréljem bármilyen más intézménnyel (ehhez azóta is tartom magam). Magától értetődő, morális kötődés volt tehát, hogy egy idő után a két jó közül az ős-jót válasszam. A visszatérést meghatározta az Akadémia Könyvtárának 1976-ban esedékes 150. évfordulója is. Így tértem haza az 1969. január 15-i kiutazás után 1975. szeptember 15-én.

De hogyan jut az ember – ha könyvtáros és magyar – egy olyan munkahelyre, mint a genfi ENSZ Könyvtár, s ráadásul e legnagyobb és legjelentősebb világszervezeti könyvtár élére? Az ilyesminek több összetevője is van, és nem egyedül a személyi kvalitások döntik el egy-egy poszt elnyerésének kérdését. A regionális és országbeli hovatartozás (földrajzi kvóták vannak, amelyek betartása

többé-kevésbé következetesen történik), az éppen kérdéses munkakör előzménye (pl. az előd működése közben mennyire tudott megbirkózni a bonyolult személyi feladatokkal, a küldöttségekkel mennyire tudott jó kapcsolatot tartani stb.), a Kelet–Nyugat–fejlődő országok közötti képvisleti egyensúlyba beleillő választás, valamint – nem utolsósorban – a rátermettség (szakmai előzmények, nyelvismeret, várható diplomáciai és vezetői készség) játszik itt szerepet.

Esetemben eredetileg arról volt szó, hogy az Unesco-ba megyek az akkoriban (1967) megszervezni tervezett új főosztály, a DBA (Documentation–Bibliothèques–Archives) igazgatói munkakörébe [3]. Ezt követően, 1968 nyarán a Külügyminisztérium útján jött az ajánlat az ENSZ New York-i székhelyéről a genfi ENSZ Könyvtár igazgatói munkakörére. Kihívtak „káderezésre” Genfbe, és nem sokkal rá az ENSZ genfi hivatalát irányító főtárhelyettes táviratban felajánlotta az állást.

E döntés háttér-anyagaként szólhatnék ugyan könyvtárosi pályám előzményeiről (pályamódosítással kerültem rá), diplomata pályafutásomról, mely a Rajk-perrel ért véget, az azt követő vesszőfutásról, könyvtárosi pályám kezdeteiről, legalacsonyabb fokairól, amelyekre – kiváltképp a Népkönyvtári Központ – ma is megbecsüléssel, szeretettel gondolok vissza, de mindez túl messzire vezetne.

A genfi munkámhoz vezető utat egyébként közel 150 magyarul és idegen nyelveken megjelent szakpublikáció, két könyv és több nemzetközi megbízás, bizottsági tagság és tisztségviselés (pl. a Nemzetközi Társadalomtudományi Dokumentációs Bizottság elnöki tiszte), tanulmányút szegélyezte. Mindezek főleg a társadalomtudományi információ, a tudományszervezés és a könyvtár-területéről. Az okleveles könyvtárasság, a közgazdasági kandidátusi cím, a nemzetközi szakmai munka, de főleg az MTA-ban betöltött munkakör jelentett új megbízatásomhoz referenciát.

Ez is egyik megközelítése a címben feltett kérdésnek: hogyan legyünk nemzetközi könyvtárosok? Nem törvényszerűek a vázolt szakmai előzmények, inkább jelzik a lehetséges utat.

Mielőtt azonban a tulajdonképpeni szakmai kérdésekre rátérnék, szándékom szerint esszé-visszaemlékezést írván és nem oknyomozó történelmet, hadd említsem meg a személyes motivációk kapcsán, miért is érdekelt az ENSZ-munka (az anyagi és világlátási előnyök mellett), és hogyan maradt meg bennem az ENSZ mint világszervezet.

Az ENSZ-ről: a bölcsőtől a koporsóig

Árnyék és illúzió

Az ENSZ-et megalakulásától egy kudarc árnyéka és egy illúzió – majd ennek fonákjaként az illúziótlanság –

kíséri útján. A kudarc árnyéka: a Népszövetség pályafutásának betorkolása a második világháborúba. Az illúzió: a második világháború borzalmainak következményeként és tanulságaként minden másképpen, minden jobb lesz a fasiszmus eltiprása után, és ennek a „minden jobb lesz”-nek egyik jelentékeny eszköze és egyben megtestesítője az új világszervezet, az ENSZ lesz.

Színe és fonákja

Az ENSZ fennállásának közel 40 esztendeje önmagában is jelez valamit. Ha minden nem is lett ugyan jobb, nem is lett minden másként, de szemben a húsz évig létezett Népszövetség hatókörének és tagállamai számának állandó zsugorodásával, az ENSZ immár közel negyven évet ért meg, hatósugara és tagállamainak száma pedig állandó növekedést mutat. Ez a tendencia – persze – nem az ENSZ-ből önmagából következik, nem öntörvényű eredője a nemzetközi együttműködés növelésére és erősödésére irányuló erőfeszítéseinek. A világszervezet megváltozott szerepe a gyarmatbirodalmak széthullására és a fejlődő országok megjelenésére, a világhatalmak erőegyensúlyára, a szocialista világrendszer kialakulására vezethető vissza. Az ENSZ azonban még így is az egyik legfőbb csatornája és katalizátora a világméretű együttműködés folyamatának, amelyre egyben aktívan visszahat.

Az ENSZ: a tagállamok. A világszervezet működését biztosító Titkárság: végrehajtó szerv. Az ENSZ olyan, amilyennek a tagállamok akarják, vagy hagyják hogy legyen. A politika a kormányok kezében van. A politika végrehajtása a szervezet titkársága által csak igen korlátozottan vagy egyáltalán nem módosíthatja ennek lényegét. Ezért az ENSZ eredményei és kudarcai egyaránt a tagállamokban keresendők. Az ENSZ bírálata – amiben nem szűkölködik a világszervezet – egyben önbírálat is.

Ami pedig az ENSZ szakosított szerveit illeti, azok munkája minél konkrétabb, annál inkább tűnik nélkülözhetetlennek. Ez alól a Titkárság munkája sem kivétel. Gondoljunk csak a nemzetközi kábítószerek-ellenőrzésre, a menekültek kérdéseinek intézésére, az Európai Gazdasági Bizottságnak a Kelet–Nyugat közötti kereskedelmet előmozdító tevékenységére, amely a „détente” útját egyengette stb.

A sokat és indokoltan szidott verbalizmus túltengése pedig velejárója minden nemzetközi – és tegyük hozzá – nemzeti bürokráciának. Az általam „Anti-Coolidge effektus”-nak nevezett valamiről a könyvtári munkával kapcsolatban lesz szó.

Az idők folyamán az ENSZ-szel kapcsolatos kezdeti illúziókat fokozatosan felváltotta az illúziótlanság, majd tartósan nyomába szegődött egész tevékenységének. Mind a kritikátlan illúzió, mind a rezignált illúziótlanság – természetesen – indokolatlan. Olyan talán az ENSZ, mint ahogy az élőlények érzékelik az oxigént: jelenléte

magától értetődő, észre sem vehető, ritkulása vagy hiánya azonban azonnali veszélyt jelez. Minden valószínűség szerint a világ sokkal rosszabb és veszélyesebb volna az ENSZ nélkül.

Ennyit, csak ennyit általában az ENSZ-ről, egy volt tisztviselője szemszögéből.

Az első és megmaradt teendők

Korábban, 1963-ban egy értekezlet alkalmával már jártam a genfi könyvtárban. Itt ismerkedtem meg A. Breycha-Vauthier-vel, a könyvtár akkori vezetőjével, a nemzetközi könyvtáros világ ismert személyiségeivel. Egyikünk sem gondolta akkor, hogy az előd és az utód találkozik egymással. Később Breycha-Vauthier Budapesten járt családtörténeti kutatási ügyben, majd genfi posztom elfoglalása után is többször találkoztunk, hol Bécsben, a Theresianumban, ahol az osztrák diplomáciai akadémiát igazgatta, hol meg Genfben, amikor meglátogatott. Kedves, nyílt szívű emberként maradt meg emlékezetemben.

Régi népszövetségi és ENSZ-tisztviselő volt, a Máltai Lovagrend tagja, legitimista, jelentős náciellenes múlttal. Legelső találkozásunkkor „bon mot” formájában mondta el, hogy mi a dokumentáció: „dilettáns módon végzett könyvtári munka”. Akár komolyan gondolta ezt, akár nem, a könyvtár pozíciója munkaköröm elfoglalásakor – 1969 január közepén – megfelelt ennek a szellemnek. Konzervatív légkör uralkodott benne. Breycha-Vauthier akkor már mintegy négy esztendeje nyugdíjba ment, illetve reaktiválása folytán az osztrák kormány diplomatajaként volt nagykövet a Közép-Keleten. A könyvtárban erős volt a hierarchia-tiszteletre irányuló törekvés. Breycha-Vauthier egy alkalommal – már mint osztrák diplomata – egyik genfi látogatása során korholt, hogy egyszerű bejelentésre azonnal fogadtam. Ez nem helyes – mondta, mert befelé-kifelé egyaránt azt a látszatot keltheti, hogy nem vagyok eléggé elfoglalt, ezért könnyű simán bejutni hozzám.

Súlyos hiba volt vezetési interregnumban hagyni éveken keresztül a könyvtárat, és talán még tovább is húzódott volna ez az áldatlan állapot, ha a genfi ENSZ-hivatal új főtitkárhelyettese – főigazgatója –, V. Winspeare-Guicciardi (olasz diplomata) általában nem próbál hozzáférni a rendcsináláshoz. Ennek keretében került sor a könyvtárigazgatói hely betöltésére is. A könyvtár szakmailag és morálisan egyaránt súlyos helyzetben volt. A két dolog összefüggött. A rossz morális helyzetet bizonyos személyi problémák okozták. Róluk, bár köztudottak voltak, itt nem kívánok szólni.

Ha tömören, egy-egy szóval kellene megfogalmaznom a genfi könyvtárban megoldásra váró legfontosabb feladatokat, a következő fogalmakkal operálhatnék: *légkör* (emberi kapcsolatok), *konceptió* (fejlesztési elképzelések), *szervezettség* (könyvtári nagyüzemnek megfelelő normatívák kialakítása), *kezdemenyezőkészség*

(kapcsolatok az ENSZ egyéb szerveivel), *költségvetés-személyzet* (kitörni a technikai és létszám-elmaradottságból). Mindegyikről néhány szót.

Mint már említettem, a légkör nagyon rossz volt. Sok kisebb-nagyobb csoportosulás, torzalkodás, egymás meg nem becsülése mérgezte. Kifelé a könyvtár tekintélye a minimálisra csökkent; a többéves kimaradás a vezetésben – ahogy ez nem ritkán lenni szokott – bizonytalansággal járt. A mintegy 18 nációból toborzott gárda nem tartott össze, nem akart tenni semmit az intézmény jövőjéért. Ez a jövő, ez a perspektíva azonban csak távlati koncepcióból derenghetett volna fel, ilyesmi pedig nem volt. Ennek részben külső okai is voltak. Ördögi kör alakult ki: mivel a könyvtár nem kezdeményezett, potenciális használói sem bíztak benne, kifejezetten igénytelenek voltak vele szemben. Ez vonatkozott az ENSZ vezetésére is. Napról-napra mentek a dolgok. A nehézségeket tetézte a szervezetlenség, hiányzott pl. az ekkora intézmény működéséhez nélkülözhetetlen szervezeti rend. Egyéni munkaköri leírások (job description) voltak ugyan, de nem volt az intézetnek szervezeti szabályzata. Nem vagy csak hézagosan voltak meg a gyűjtemények használatát szabályozó előírások. A New York-i *Dag Hammarskjöld Library (DHL)* gyakorlatilag elnyelte az ENSZ könyvtári szolgálatra jóváhagyott költségvetésének nagyobbik részét. A genfi könyvtár – az ENSZ legnagyobb tudományos intézménye – a szegény rokon szerepét töltötte be. Teljes volt az aránytalanság a két könyvtár ellátása között. A genfi könyvtár egyébként egész hivatali működés alatt nem tudott kitörni a költségvetési-személyzeti alulfejlettségből, noha számos tárgyalás, memorandum, energia-befektetés célozta ezt. Igéretesek voltak, teljesítés kevés.

Külön problémát okozott az *ECE/UNCTAD Joint Reference Unit* (Európai Gazdasági Bizottság/ENSZ Kereskedelmi és Fejlesztési Konferencia Közös Tájékoztató Szolgálat), amelynek szerves helye a könyvtár keretében lett volna, ahova végülis került a sokéves előkészítő munka után, de már távozásomat követően.

Nem kevésbé volt kellemetlen – és ez visszautal a tekintélynélküliségre és a költségvetés hiányosságaira –, hogy a Könyvtár előirányzatában egyszerűen nem szerepelt kiküldetési költség. A hivatal főigazgatójának megértéséből 1969-től azonban évi mintegy 2000 dollár szolgált a hivatalos utak fedezetét. Egy idő után ez előnyös lett a New York-i könyvtár számára is, mert – a genfi hivatal költségvetésének terhére – az európai szakmai konferenciákon a genfi könyvtár vezetőjére bízhatta az ENSZ képviselét.

Az előléptetésekben ugyancsak elmaradás volt. Ezt az évek során jó részben sikerült behozni. Új emberek is kerültek a könyvtárba az új feladatokra (pl. dokumentáció, referenz munkák fejlesztése), de nem mondhatnám, hogy minden esetben jól választottam. A hivatal főigazgatója – akivel végig a legharmonikusabban működünk együtt – szabad kezet adott a toborzásban.

A konferenciaváros könyvtára

Genfét bízást lehet a nemzetközi konferenciák városának tekinteni, voltaképpen a Népszövetség kora óta az. A Népszövetségi Palota (Palais des Nations) Könyvtára, a genfi ENSZ Könyvtár [4] pedig minden bizonnyal a konferenciaváros könyvtárának tekinthető, sőt azt is mondhatnám, a könyvtár léte nem kis mértékben tette lehetővé a konferencia-székhely kialakulását. De nemcsak könyvtárról van ez esetben szó. A genfi ENSZ Könyvtár egyben valószínűleg nemzetközi kapcsolati tanulmányi központ, lévén hivatali feladatain (ENSZ Titkárság, delegációk és konferenciák) messze túlmenően az egész világból jött társadalomtudományi kutatók egyik jeles találkozóhelye. Sajátos szerepet tölt be a svájci és általában az európai könyvtári rendszerben, mintegy bázisa ezeknek a nemzetközi kapcsolatok tanulmányozása vonatkozásában. Míg például a New York-i Dag Hammarskjöld Library az USA-beli és a New York-i tudományos könyvtárakra támaszkodhat munkájában (pl. New York Public Library, Columbia University Library), addig Európában a helyzet fordított: az európai kutatók és könyvtárak támaszkodnak a nemzetközi kapcsolatok vizsgálatában a genfi ENSZ Könyvtárra.

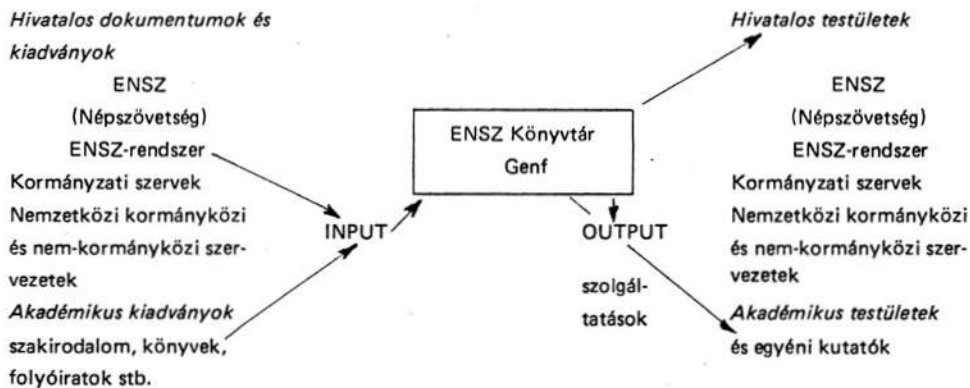
A Könyvtár funkciója tehát alapvetően kettős: egyfelől *hivatali könyvtár*, másfelől a *kutatók közössége*.

gyé. Gyűjtőkora a történeti stúdiumoktól kezdve, a korszerű kutatásszervezési kérdésekig a társadalomtudományok széles spektrumát fogja át. Integrált tudományos intézmény, amely levéltári–kézirat–muzeális–könyvtári–információs funkciókat egyaránt ellát. Ezért is éreztem rögtön ismerősnek – és rokonszenvesnek – a széles körű funkciórendszert. Még abban is hasonlóságot fedeztem fel az Akadémiai Könyvtárral, hogy mindkét intézmény korlátozottan nyilvános: hivatali vagy tudományos munkát végzők használhatják.

A Könyvtárt egyidejűleg alapították a Népszövetséggel 1919-ben, és 1920-ban a Titkársággal együtt került át Londonból Genfbe. (Az egyidejű keletkezés újabb hasonlóság az MTA-val és könyvtárával, és hozzátehetem: egyetlen intézmény ez a genfi könyvtár, amely a Népszövetség–ENSZ. kontinuitást képviseli, akárcsak az Akadémiai Könyvtár az akadémiai kontinuitást.) 1936-ban épült fel a *Palais*.

John D. Rockefeller Jr. 1927-ben 2 millió dolláros alapítványt ajánlott fel a Könyvtárnak, hogy az hivatali teendőin túlmenően a nemzetközi kapcsolatok kutatási központja és a nemzetközi megértés eszköze legyen (a mai napig élvezi a Könyvtár az alapítvány kamatait).

A Könyvtár tevékenységének sematikus ábrázolása az 1. ábrán látható.

1. ábra Az ENSZ Könyvtár tevékenységének sematikus ábrázolása

Az emlékeztetést felőlelő időszakban mintegy 800 ezer kötetet számlált az állomány, a kurrens időszaki kiadványok száma 10 ezernyi volt, az egyéb dokumentumok (working papers, jelentések stb.) milliókat tettek ki. Az állomány nagyságának érzékeltetésére alkalmasabb a polc-folyóméterek száma: 35 kilométer volt hosszúságuk. Gazdagon, sok ezres számban voltak találhatók a 10 emeletes raktári rendszeren kívül is könyvek, folyóiratok, nevezetesen a *szakosított olvasótermek* (nemzetközi

dokumentumok, időszaki kiadványok, közgazdaság és jog, szociális kérdések, referenz, történeti gyűjtemények) állományában. Az olvasótermi rendszer egyben képet is ad a legfontosabb állomány-testekről.

A Könyvtárnak a referenz-kérdésektől az igényes irodalomkutatásig mindennel kellett foglalkoznia. El kellett látnia a *Palais* mintegy 3000 alkalmazottját és a konferenciák résztvevőit. Erre nézve jellemző, hogy 1974-ben mintegy 5600 konferenciát tartottak a

Palais-ben, de ezen kívül ki kellett elégiteni a „kinti” konferenciák (pl. az Európai Együttműködési és Biztonsági Konferencia) érdeklődőit is.

A Könyvtár két alapkiadványa a huszas évek második felében indult *Monthly List of Books Catalogued* és a *Monthly List of Selected Articles*. A két kiadvány évente mintegy 13 ezer tételt tartalmazott.

Működésének idejére – 1972-re – esik a *Catalogue of Periodicals* megjelenítése több, mint 10 ezer tétellel. 1970-ben indítottuk meg a *Reference Lists* c. bibliográfiái-tájékoztató sorozatot 1200–2000 példányban. Jól fogadták a Kelet–Nyugat kereskedelemről szóló bibliográfiát, a nemzetközi Jogi Bizottság tevékenységét bemutató indexet stb. Az ENSZ vezetői és a kormányok pozitívan értékelték az 1973 végén Genfben tartott közel-keleti konferencia alkalmából mikrokártyán kiadott bibliográfiát, amely a térség kérdéseivel foglalkozó ENSZ-dokumentumokról (1947–1973) tájékoztatót, és nem kevesebb, mint 8 ezer tételt tartalmazott.

A Könyvtár korábbi elszigeteltségéből kilépve, nagymértékben járult hozzá az UNITAR-ral (az ENSZ Kutatási és Képzési Intézete) és egyéb szervezetekkel (pl. a FID-del) együtt a nemzetközi dokumentációs ismeretek terjesztéséhez és oktatásához. Így például 1972-ben segítette a Genfben megtartott első nemzetközi szervezeti dokumentációs világ-szimpozium szervezését [5].

Külön kell szólni a történeti gyűjteményekről, amelyek alapja a Népszövetségi Levéltár. Erre vonatkozó összeállítás a *Guide to the Archives of the League of Nations*, valamint az *Archives de la Société des Nations. Répertoire général 1919–1946, 1–3. vol.* Öreg hiba, hogy ezt a levéltárat soha magyar kutató át nem nézte még, pedig úgyszólván kimeríthetetlennek benne a két világháború közötti időszakra nézve a magyar vonatkozású iratok (optáns per, magyar pénzügyi helyreállítás stb.). A Nemzetközi Kapcsolatok Múzeumának magyar vonatkozásai *Kelen és Derso* (Dezső) világhírű karikatúrái és gróf Apponyi Albertnek *László Fülöp* által megfestett arcképe, gondosan elkülönítve *Beneš*, *Titulescu* arcképeitől.

Ez volt tehát színtere és kerete genfi működésének.

Állókép és perspektíva

A *Konferenciaváros könyvtára* című fejezet nagyjából-egészéből bemutatja a genfi ENSZ Könyvtár funkcióit, feladatait és jelzi problémáit is. Három, általam legjellemzőbbnek ítélt dokumentum *in extenso* történő közreadása részleteiben és teljes konkrétságban mutathatná be a tárgyalt időszakban kialakult koncepciót, ennek megvalósítására irányuló erőfeszítéseket, eredményeket és fogyatékoságokat egyaránt [6]. Ezek azonban talán még az indokoltnál is jobban ellankasztanák az olvasó figyelmét, ezért csupán utalok belőlük

kettőre, és egyet adok közre közel teljes terjedelemben, mivel azt tekintem genfi munkám foglalatának, összegezésének.

A három szóban forgó dokumentum dátuma sem érdektelen. 1969. augusztus 12-i kelettel már elkészült a Könyvtár első fejlesztési programja (1969–1975), míg 1975. szeptember 8-i kelettel az összegezés (ennek adom közre teljes szövegét, mivel ebben értelem szerűen a fejlesztési program főbb elgondolásai is megtalálhatók). Ezek még belső dokumentumok voltak. Végül – 1975. szeptember 22-i kelettel – a főigazgató megerősítette a *könyvtárhasználati szabályzatot*, az első ilyesfajta általános rendelkezést a Könyvtár történetében. Jellemző a főigazgató baráti gesztusa: a használati szabályzatot elutazásom előtt két nappal, szeptember 12-i kelettel írtam alá, ő maga pedig tíz nappal később – mintegy preambulomot írva hozzá – adatta közre, aláírásával „hivatalosítván”, kötelező jelleggel.

Íme, tehát a korábban említett belső „elköszönő üzenet” szövege:

G/AD 321/1 (1)DIR-CONFI
1975. szeptember 8.

Főigazgató Úr!

A Genfi Könyvtár helyzete és kilátásai

Megállapodásunk értelmében megküldöm Önnek a Könyvtár helyzetéről szóló rövidre sűrített elemzést, és ehhez csatolva egy szakcikk kéziratát, amely a *Genfi ENSZ Könyvtár – a nemzetközi kapcsolatok kutató központja* címet viseli, és amely összefoglaló ismertetést ad a Könyvtár különböző tevékenységeiről.

Az a hat és fél év, amelyet 1969 januárjától 1975 szeptemberéig a Könyvtár élén eltöltöttem, lehetővé teszi számomra, hogy – jelen esetben csak nagy vonalakban és részletekbe való bocsátkozás szándéka nélkül – felvázoljam tapasztalataimat, illetve hogy ezek alapján javaslatokat tegyek az ENSZ legnagyobb tudományos intézetének jövőjével kapcsolatban. Elsősorban a problémákról fogok beszélni. Ami pedig az egyes eredményeket illeti, ismertetésüket a mellékelt cikkben fogja megtalálni.*

1. Mindenekelőtt egy *nagyméretű tudományos intézménynél* – éppen jellegéből fakadóan – mindig felmerülnek bizonyos problémák. Ami magát a Könyvtárat illeti, ennek gyűjteményei messze meghaladják az ENSZ és a kormányzatok közvetlen érdeklődését. Így tehát a kutatók világa az, amely a leghivatottabb arra, hogy a Könyvtárat igazi értékei szerint becsülje meg.

Nem kielégítő az ENSZ felső vezetése és a kormányzatok érdeklődése. Az egyik legfontosabb és legsürgősebb feladat tehát az, hogy minden rendelkezésre álló eszközt megragadjunk a fent említett fórumok *nagyobb érdeklődésének felkeltésére*. Egyebek között meg kellene könnyíteni a nagykövetek csoportjainak, az ECOSOC delegátusainak a Könyvtárral való találkozóit, továbbá terjeszteni kellene a Könyvtárral foglalkozó publikációkat,

* ld. a *Jegyzetek* 4. tételét.

valamint látogatásokat kellene szervezni a New York-i magasrangú tisztviselők számára, hogy csak néhányat említsék a számításba jövő eszközökből. Ez tehát az első javaslat.

2. A szép látszatok és a kifogástalan kollegiális kapcsolatok ellenére a *New York-i és a genfi ENSZ Könyvtár közti viszony* még sok kívánnivalót hagy hátra. Ugyanis a New York-i könyvtár költségvetésének és személyzetének fejlesztése (részben) a genfi könyvtár költségvetési és személyzeti fejlesztésének rovására történik. Ez egyfajta hátrányos megkülönböztetés. A két intézmény statisztikai és teljesítményei egyáltalán nem indokolják a költségvetés terén fennálló állandó megkülönböztetést. Mindazonáltal a Könyvtár valamennyi problémája közül a legsúlyosabbnak a *személyzet létszámának elégtelensége* bizonyul. Második javaslatom tehát az, hogy ez a probléma – az adminisztrációs és igazgatási ügyekkel megbízott főtítkárhelyettes részvételével – a legfelső szinten kerüljön megvitatásra.

3. Mindaz, amit a 2. pontban kifejtettem, elsősorban annak a ténynek tulajdonítható, hogy az ENSZ *nem rendelkezik határozott politikával sem a könyvtárügy, sem pedig a dokumentáció terén*. Az ügyek intézése egyik napról a másikra történik, az egész tevékenység koncepció, globális és távlati megközelítés nélkül folyik. Ezzel kapcsolatban utalok a *Tyulina* asszonnyal* közösen készített memorandumunkra (NIT/MT... 1972. június 23.), amelyet Lewandowski úrhoz** New York-ban való tartózkodásom idején intéztünk. Sem a magasabb szinteken, sem pedig az alacsonyabbakon nincsen egyetlen olyan szerv vagy akár csak egyetlen felelős tisztviselő sem, amelynek illetve akinek feladata volna, hogy a könyvtári és dokumentációs ügyekkel foglalkozzék. Így tehát felmerül annak a szükségessége, hogy mindezeknek a funkcióknak az ellátására *illetékes szervet* hozzanak létre, és hogy megbízzák a könyvtári és dokumentációs ügyek felelősét – főtítkárhelyettesi szinten. Ez tehát a harmadik javaslatom.

4. Az 1–3. pontokban szereplő javaslatok a genfi Könyvtár ügyeivel kapcsolatos „magasabb politikára” vonatkoznak, de vannak olyan javaslatok is, amelyek csakis vagy magának a Könyvtárnak az összehangolt erőfeszítései alapján, vagy pedig a már megkezdett akciók folytatása révén valósulhatnak meg. Ezek a javaslatok a következők:

4/a. Az *elhelyezés* tekintetében a Könyvtár kedvező körülmények között dolgozik: először is a gyűjteményeknek a raktárakban történt újjászervezése, másodszor a tömör polcrendszerek beszerzését előirányzó 1976–1977-es költségvetés, végül harmadszor, de nem utolsósorban a nemrégiben a Könyvtár rendelkezésére bocsátott XV. terem berendezése és szolgálatba állítása – ez a három tényező igen kedvező hatást gyakorol a munka menetére, és pozitív következményei még legalább nyolc-tíz évig fognak érvényesülni.

4/b. Folytatni kell az időszaki kiadványok kezelését, illetve a referensz-célokat ellátó *automatizálási program* fejlesztését. Ennek a programnak a jövője szintén azoktól a dolgoktól függ, amelyeket a 2. pontban kifejtettem.

4/c. Kibontakozás alatt áll egy nagyszabású program, a DEVSIS (Development Sciences Information System = Fejlesztéstudományi Információs Rendszer), amely valószínűleg az ENSZ rendszerébe fog majd beleilleszkedni.*** Az ECOSOC

feladata lesz, hogy az Office of Science and Technology (Tudományos és Műszaki Hivatal) útmutatásai alapján megvitassa ezt a programot, összhangban az Unesco-val és a Nemzetközi Munkaügyi Hivatallal. *Einhaut* úrnak – az Office of Science and Technology genfi képviselőjének – módja lesz majd arra, hogy ezeknek a programoknak az alakulásáról tájékoztassa a Könyvtárat.

4/d. Bizonyos tájékoztató tevékenységeket, mint amilyen a *Reference Lists* is, aktív módon kell folytatni (bibliográfiák, indexek stb.).* Ezzel kapcsolatban publikációs programot állítottunk össze.

4/e. Folytatni kell az ENSZ-en kívül eső keretekben megkezdett tevékenységeket a *nemzetközi szervezetek dokumentációjában történő képzés terén* (összhangban az UNISIST, az UNITAR programokkal és egyéb szervezetekkel).

4/f. Hasonlóan az elmúlt évek gyakorlatához, a lehetőségekhez képest maximális mértékben kell biztosítani a Könyvtár szakképzett személyzetének részvételét a *nemzetközi szakmai tevékenységekben*.

4/g. Meg kell valósítani a Könyvtár történetének publikálását.

5. A Könyvtár szervezése és vezetése tekintetében a következőket kell megemlíteni:

5/a. Elkészült és részben meg is valósult a Könyvtár 1969–1975-ös *fejlesztési terve*. Mindazonáltal, egyes pontok vonatkozásában még nem beszélhetünk eredményekről. Az ENSZ érdekeit szolgálna egy 1976–1980-as fejlesztési terv kidolgozása, amelyet az előző terv eredményei és hiányosságai alapján állítanának össze.

5/b. 1973-ban elkészült a genfi *ENSZ Könyvtár szervezési kézikönyve*, amelyet naprakészen kell tartani, hogy a szervezési és igazgatási teendőkhöz útbaigazítást adjon. Az 1969–1975-ös fejlesztési terv időszakában (lásd 5/a) a Könyvtár mind *szervezeti felépítését*, mind pedig *igazgatási rendszerét* tekintve megszilárdult. A Kézikönyv egyrészt ennek a folyamatnak az eredménye, másrészt pedig „kalauza” a további szervezeti fejlődésnek.

5/c. Rövid időn belül meg kell jelennie a főigazgató körlevelének, valamint a Könyvtár igazgatója által aláírt *Könyvtárhasználati szabályzatnak*. Ez igen fontos lesz, hiszen ez az első olyan alkalom, amikor a Hivatal főigazgatójának hatáskörében készült dokumentum ismerteti a könyvtárhasználatot.

5/d. Különös figyelmet kell szentelni a *Service commun des Références CEE/CNUCED* (EGB/UNCTAD Közös Tájékoztatási Szolgálat) és a Könyvtár között fennálló kapcsolatnak. Fontos, hogy az AMS (angol rövidítése az ENSZ szervezési–igazgatási vizsgálati tanulmányának) ezekre vonatkozó ajánlásai megvalósuljanak.**

5/e. Ami a *személyzeti változásokat* illeti, eltekintve néhány még folyamatban lévő esettől (az ezekre vonatkozó jegyzéket átadtuk a Személyzeti Osztály vezetőjének), az 1969–1975-ös fejlesztési terv időszakában 38 előléptetésre és munkaköri átsorolásra került sor (az alkalmazottak száma 45 fő).

6. Főigazgató úrnak küldött jelen levél másolatán kívül a következő főkönyvtáros rendelkezésére fognak állni a Könyvtár osztályvezetőivel és egyéb tisztviselőivel tartott havi értekezletek *emlékeztetőinek* bekötött példányai, továbbá *négy olyan kötet*, amely a Könyvtár legfontosabb dokumentumait tartalmazza. Ezenkívül ugyancsak rendelkezésére áll a Könyvtár személyzetének *hivatalos kiküldetéseiről* beszámoló jelentés-

* New York: ENSZ könyvtárigazgató

** ENSZ főtítkárhelyettes

*** Nem így történt. R. GY.

* Folytatódik. R. GY.

** E szolgálatnak a Könyvtárhoz történő csatolása megvalósult. R. GY.

gyűjtemény (évenként kötetve), valamint két speciális dosszié, amely a folyamatban lévő költségvetési és igazgatási ügyekre vonatkozik.

Főigazgató Úr! Tudatosan elkerültem, hogy utaljak azokra a szubjektív kedvezőtlen körülményekre, amelyek hivatalba lépésemet megelőzték, és amelyek súlyos következményekkel jártak – Ön ezeket ugyanolyan jól ismerte, mint én. Másrészt az az érzésem, hogy a Könyvtár fejlesztésében elért eredmények nincsenek összhangban sem a saját, sem pedig kollégáim törekvéseivel, erőfeszítéseivel, hiszen még rengeteg tennivaló marad a Könyvtárban rejlő lehetőségek kiaknázására.

Befejezésül, Főigazgató Úr, szeretném megköszönni azt a kitüntető bizalmat, megértést és támogatást, amelyben a Könyvtár igazgatójaként eltöltött éveim egész ideje alatt részesített.

Kérem Főigazgató Úr, fogadja őszinte nagyrabecsülésem kifejezését:

Rózsa György
a genfi ENSZ Könyvtár igazgatója

Professzionalizálni a politikai kérdéseket

Furcsának tűnhet már e fejezet címe is, hát még a tartalma, pedig sok minden, a dolgok legfűszerebbje bele sem került az érzékenykedések elkerülése céljából. *Anatole France* mondja egyik könyvében, hogy nem ismer kellemesebb olvasmányt a könyvjegyzéknél. Nyilvánvalóan nem dolgozott nemzetközi kormányközi szervezetben, mert akkor tudta volna, hogy a „könyvjegyzékek” és más hasonló ártalmatlan jószágok (mint a katalógusok, könyvborítékok stb.) csak látszatra azok. Néhány csípős példa.

Egy alkalommal az egyik ország ENSZ-nagykövete keresett fel, és tolmácsolta kormányának panaszát, miszerint országának szakirodalmi nincs kellően képviselve az ENSZ Könyvtárban. Külügyminisztériumából jelezték neki, járjon utána a dolgoknak. Megmutattam neki a *Monthly List of Selected Articles*-ben feldolgozott folyóiratok jegyzékét. Megítélése szerint országából talán még több folyóiratot is vettünk fel, mint ami feltétlenül szükséges lett volna. A könyveknél persze ilyen jegyzék nem állt rendelkezésre, ezért arra kértem, hogy külügyminisztériuma útján szereztesse be az általuk legfontosabbnak ítélt, s az utóbbi három évben megjelent könyvek jegyzékét. Ezt behasonlítottam a katalógusban, és akkor reális képet kaphatunk a hiányokról. A következő lépés pedig annak megállapítása lesz, hogy mi is lehet az oka az esetleges hiányoknak (ha vannak ilyenek), kit terhel mulasztás, az illetékes nemzeti szervet-e, amely nem látta el nemzeti szakirodalommal az ENSZ Könyvtárat, vagy ez utóbbit, mert nem szorgalmazta a beszerzést. De mielőtt még írna külügyminisztériumának – mondtam –, emlékeztetem, hogy a konferenciák delegátusai nem ritkán szerzők is, és bizony, amikor a szerzők betévednek egy-egy

könyvtárba, hogy-hogy nem, saját magukat keresik a katalógusokban. Ha pedig nem találják meg magukat bennük (akár mert valóban nem szerepelnek, akár mert rosszul keresték magukat), akkor annak az országnak az irodalma, ahonnan valók, rosszul képviselt.

Világért sem magukat említik, nem ezt teszik szóvá, hanem a nemzeti tudományos presztízszen esett csorbát. A nagykövet megkérdezte, honnan kerültem genfi posztomra ilyenfajta lélektani tapasztalatokkal. Elmondtam neki, hogy egy olyan intézmény éléről, ahol hasonló típusú problémákkal már akadt dolgom (egy Akadémián sem teljesen idegenek a presztízs-kérdések). Jót nevetett a dolgon, és közölte, napirendre tér a probléma fölött, és kormányának jelenti, hogy minden rendben van.

Más. Az egyik könyvtári tisztviselő szóba hozta, hogy a katalógusokban hibásan szerepelnek földrajzi nevek, a múltat idézik, és sértőek némely jelenlegi hatalomra, s ezért javasolja a katalóguscédulák korrigálását. A nem szakmabeli el sem tudja képzelni, milyen sziszifuszi munka az ilyesmi. Valóban, a katalógus tele s tele volt idejét múlt, sokszor ötven éve már érvénytelen földrajzi fogalmakkal, és ez a korszerűtlenség szinte havonta bővült az újabb és újabb nemzeti államok színrelépésével. Arról persze szó sem lehetett, hogy minden egyes cédulát tételesen kijavítsunk, hiszen százazrekre rúgott volna számuk. A legegyszerűbb professzionális megoldást választottam. Utasítottam az illetékes osztályt, hogy alapul véve a hivatalos ENSZ földrajzi nomenklatúrát, a katalógusokban helyezték el a megfelelő helyeken az érvényes földrajzi fogalmat, és alatta – a „ld. még” használatával – tüntessék fel, hogy még milyen földrajzi fogalmaknál kereshető irodalom a szóban forgó fogalomra (keresztutalások), vagyis a fő földrajzi eligazítások a tagállamok nevei szerint történjenek, és a jövőben is ezeket alkalmazzák. A panaszok megszűntek.

De voltak kevésbé jámbor ügyek is. Egy alkalommal egy delegáció-vezető miniszter amiatt tiltakozott meglehetősen agresszíven, hogy államfőjét gyalázó könyv címlapját helyeztük el a VI-os számú főbejárat tárlójában. A borítólapon semleges volt ugyan, a könyv tartalma azonban valóban nem barátságos az illető államfő iránt. Más esetben azonban – figyelmetlenségből – valóban nem az ENSZ Könyvtárának tárlójába való címlap is kiállításra került. A tiltakozás nem is maradt el. Mindezeket az eseteket sikerült – a külső beavatkozást elkerülve – a Könyvtáron belül megoldani.

De akadt olyan követelés is, hogy nem csak a címlapoktól, hanem egyes könyvektől is szabaduljon meg a Könyvtár, főként különböző memoároktól, politológiai munkáktól. Nem volt szabad sajnálni soha az időt annak megvilágítására, hogy ami nem kifejezetten pamflet vagy fércmű, és valóban informatív értéke van, annak a könyvtárban a helye, mindenféle diszkrimináció nélkül. Bármennyire óvatosak voltunk, egyszer az egyik konferenciára készült bibliográfiánkat néhány delegáció

tiltakozására be kellett vonnunk, mivel „nem kívánatos nevek” is szerepeltek benne. A hivatalos indok más volt. Általában mindenféle illetéktelen beavatkozási törekvést elhárítottam, és elégtételül szolgál, hogy soha nem került kenyértörésre a sor, vagyis az ENSZ vezetőinek nem kellett beavatkozniuk. Ha jelmondatot kellene az ENSZ Könyvtárának (és általában az ENSZ-nek) találni, talán a legtalálhatóbb ez a francia kifejezés volna: „sans histoire” – szabad fordításban: „csak semmi balhé”. Alighanem ez is hozzájárult ahhoz – vagy főleg ez –, hogy amikor bejelentettem hazatérési szándékomat, erősen marasztaltak.

Túlzott verbalizmus, avagy „Anti-Coolidge effektus”

Az ENSZ Könyvtár fő gyűjtőkörét a hivatalos dokumentumok teszik ki, mindenekelőtt az ENSZ, az egyéb nemzetközi szervezetek és a kormányok dokumentumai. Irdatlan és szinte kezelhetetlen mennyiség. A Dag Hammarskjöld Library automatizált bibliográfiai ellenőrzési programja (*United Nations Documents Index, UNDEX*, majd *United Nations Bibliographical Information System, UNBIS*) virágkorában sem volt képes átfogni a szervezet dokumentumainak még harminc százalékát sem. A genfi könyvtár a maga manuális indexével valóságos csodát produkált – mindent és gyorsan elő tudott keresni. Ide kívánczik a részleg vezetőjének neve: *Charles Pernoud* (francia), akinél nem kívánok soha külön munkatársat (aki egyébként az Országgyűlési és az Országos Műszaki Könyvtárban is betanította a munkatársakat a nemzetközi dokumentumok kezelésére), de meg kell említenem fő segítőtársát, *Miguel Vinuelas* (spanyol) nevét is. Győzték a rájuk zúduló „working paper”-ek és társaik tízezreinek megzabolozását, és hogy milyen sikerrel, azt az is mutatja, hogy az első genfi közel-keleti konferencia alkalmából összeállították a korábban már megemlített indexet, mintegy 8 ezer körüli tételszámban. Rekordidő alatt összesen három gépelt kötet készült el, az érdeklődés pedig nem mindennapi volt. Az index azonban csak helyi tanulmányozásra volt hozzáférhető.

Helyesnek bizonyult az ENSZ és a nemzetközi szervezetek különgyűjteményeinek áthelyezése belső helyiségcsere útján a könyvtár legnagyobb olvasótermébe, amely azelőtt folyóiratolvasó volt.

Ami az ENSZ dokumentumok verbalizmusát illeti, a magam használatára ezt „Anti-Coolidge effektus”-nak kereszteltem el. *Coolidge*, a századforduló amerikai elnöke nevezetes volt vallásosságáról és szófukarságáról. Egy alkalommal vasárnap, amikor hazatért a templomból, felesége megkérdezte, mi volt az istentiszteleten. *Coolidge* egy félóra múltán odavetette: „prédikáció”. Az asszony a késedelmes és szűkszavú választól már felindultan folytatta: „és miről prédikált a pap?”

Coolidge újabb félóra múltán kibökte: „a gonoszról”. A nő most már feldühödve, szinte az urára förmedve tette fel a kérdést: „és mit mondott a gonoszról?” A válasz alig késett egy órát, de annál tömörebb volt: „ellenezte”. Hát nem tökéletes annotáció: prédikáció–gonosz–ellenzés?

A nemzetközi dokumentumok éppen az ellenkezőjéről ismerhetők fel. Ami elmondható volna egy oldalon, az legalább tizet vesz igénybe. Kacifántos preambulumokban csak úgy áradnak a *considering, having in view, recognizing, taking in account* stb. fordulatok. Ez az, amit „Anti-Coolidge effektus”-nak nevezek. Egyebekben persze az ENSZ-dokumentumok nélkülözhetetlenek, és ha igaz az a magyar közmondás, hogy „nyelvében él a nemzet”, úgy igaz az is: „dokumentumaiból él az ENSZ”.

Túl a könyvtár kapuin

A hetvenes évek első felében az volt az egyik legjelentősebb változás a Könyvtárban, hogy a nemzetközileg főleg (vagy kizárólag) a gyűjteményei által jegyzett könyvtár kezdett „valakivé” válni szakmailag is. Gyakorlatilag átvette – erről volt már szó – az ENSZ képviselőt az európai szakmai konferenciákon, megindította *Reference Lists* c. tájékoztató sorozatát, legaktívabb részvételével került sor az ún. *UNITAR-szemináriumokra* (diplomataképzése a nemzetközi dokumentáció használatára), és fő szervezője volt az 1972. évi szimpóziumnak, amelynek témája a nemzetközi szervezetek dokumentációja volt. De ide tartozik a fáradhatatlan *Teodor Dimitrov*-nak (bolgár), a Feldolgozási osztály vezetőjének kötete is [7]. Talán fennállása óta nem került a Könyvtár ennyire a szakmai érdeklődés előterébe. Olyan nemzetközileg ismert szakembereket nyertünk meg a szimpózium előadóinak, mint *Pierre Piganiol* (francia), *Franco Casadio* (olasz), *Peter Judge* (angol), *John Goormaghtigh* (belga, jelenleg az Európai Tudományos Alap igazgatója), *Jacques Tocatlian* (Unesco, amerikai), *Sven Welander* (svéd), akik között egyaránt voltak politológusok, információs szakemberek, levéltárosok stb. a világ számos országából.

A Könyvtár munkatársai egy idő után magától értetődően vettek részt a különféle szakmai konferenciákon, többnyire New York-i kezdeményezésre. Ebben a nyitásban, amely a Könyvtár általános bátorítását is jelentette, jelentős része volt *Lev Vladimirov*-nak, a Dag Hammarskjöld Library igazgatójának 1971-ig (ezt követően átvette a Vilniusi Egyetem Könyvtártani tanszékének vezetését). Barátságunk mind a mai napig tart.

A Könyvtár vezető munkatársai előadásokat tartottak a *Societa Italiana per Relazioni Internazionali* (olasz külügyi intézet) tanfolyamain, részt vettek az *Associa-*

tion of Law Librarians munkájában, a C.I.A.-ben (Council International of Archives). Ez utóbbival kapcsolatban hadd jegyezzem meg, hogy 1977-ben abban a megtiszteltetésben részesültem, hogy genfi működéssel összefüggésben megkaptam a Tanács díszméd (ezt minden évben egy olyan szakembernek adják, aki nem levéltáros létére tevékeny volt a levéltárak érdekében).

Nem volna hü ez a mégoly vázlatos felsorolás, ha nem emlékeznék meg itt tikárnőmről, a könyvtár *assistente-administrateur-jéről*, Mlle Rolande Quenin-ről, akinek segítségével nehezebben tudtam volna beilleszkedni, és minden bizonnyal jóval kevesebbet írni, előadni, ami a tudománynak nem hiányzott volna, de nekem igen.

Ici Genève...

Néhány szót az ottani életről, anélkül, hogy bárkit untatni óhajtanék a magánélet dolgaival. Hányszor, de hányszor hallottuk a Cornavinen (genfi pályaudvar): „Ici Genève, tout le monde descend”. Nos, Genf hozzánőtt szívemhez a közel hét év alatt, s eközben egyetlen disszonáns hang sem volt a helyi hatóságokkal, se mindazokkal, akikkel szükségképpen dolgunk akadt napi ügyek intézésében (házkezelőség, üzletek stb.).

Élveztem beosztásom előnyeit is, amelyek megfeleltek egy V.I.P.-ének [8], és állíthatom, nem rossz V.I.P.-nek lenni Genfben. A magánérintkezés kellemes volt, mind az ENSZ melletti magyar diplomáciai misszióval, mind a nemzetközi tisztviselők világával, mind Genf polgáraival. Reprezentálgatás helyett inkább Svájccal, de főleg Franciaországgal ismerkedtünk szabad időben. Évente legalább kétszer jártam Budapesten.

Nagykövetünket (ma ismét az), Dr. Kőmíves Imrét még hazulról ismertem. Amikor 1969 nyarán kijöttek, lakóépületünk füves térségén, Petit Saconnexben (genfi kertváros) rögtön nagy futballcsatát vívott a Kőmíves és a Rózsa-csapat. Ami hiányzott, azok a hazai barátok. Jöttek pedig szép számmal, a hivatalos kiküldöttek nem is voltak kevesen, és nem is kerültek el. A Könyvtárban valamilyen formában minden szakmát képviselő kiküldött érdekelt volt.

Végül is mit nyújtott a genfi munka az anyagi előnyökön, az utazási lehetőségeken (ez főleg a család szempontjából jelentős tényező, a nyelvtanulással egyetemben) és a kiválóan szervezett életkörülményeken kívül? A sokszínű világ (a szó szoros értelmében is) – amit emberek képviselnek mindenekelőtt – jobb megismerési lehetőségét, az emberi kapcsolatok változatoságát. Szakmailag egy olyan dokumentumtípus jobb megismerését – a hivatalos iratokét (ENSZ, kormány-szervek stb.) –, amely látókörbővítő. Ugyanez vonatkozik a szorosan vett szakmai munka kombinálására a szakmai–diplomáciai tevékenységgel. A nemzetközi

összehasonlítás napi gyakorlatát (munkastílus, magatartás, emberi viszonylatok, a fejlettség hitelesebb megítélése stb.). A tárgyalási–irányítási készség pallérozódását. Mindezek olyan pozitívumok, amelyek önmagukban csak lehetőségek.

A munka maga a fenti „színességi” tényezők mellett is talán kevésbé érdekes, izgalmas, mint adott esetben az akadémiai. „Hazai pályán” az embernek az az érzése, hogy talán többet tehet azért, amit fontosnak tart, mint az ENSZ-ben, ahol a nehézkes költségvetési mechanizmus (a Közgyűlés által megszabott keretek szentsége), a földrajzi kvóta által bizonyos mértékig kényszerpályára terelt személyzetpolitika, az az állandó érzés, hogy olyan távoli fórumok (Közgyűlés és bizottságai) döntenek végső soron szakkérdésekben, amelyeknek nincs módjuk betekinteni a történésekbe, nem hat buzdítólag. A „számárlétras” személyzeti rendszer nagy biztonságot, de kevés ösztönzést kínál (akit egyszer kineveztek, szinte kimozdíthatatlan – ez persze nemzeti keretekben sem teljesen ismeretlen).

„Hogyan legyünk nemzetközi könyvtárosok?” – szól e visszaemlékezés címe [9]. Azt hiszem, igazából a nemzeti és a nemzetközi kombinálásával. Ez utóbbi az én szememben nem kozmopolitizmust jelent „ubi bene ibi patria” alapon, hanem – a nyilvánvaló nemzetközi szervezeti bürokratikus fonákosságok ellenére – olyan cinizmus, rezignáltság, demoralizáltság nélküli *nemzetközi magatartást*, amelyben benne van a *bizalom a jobbátevésbe*, egy olyan nemzeti öntudat alapján, amit csak egy országhoz való tartozás érzése tud táplálni. Nem hiszek a parttalan ENSZ-világpolgári státusban. De hiszek abban, hogy a világnak jó, hogy létre jött az ENSZ, és hiszek abban is, hogy a világszervezet minőségét – amellet, hogy a kormányoké a döntés – nem kis mértékben tisztviselőinek jobbátevő, konstruktív, optimista szemlélete határozza meg. Igyekeztem genfi éveimet eszerint eltölteni, talán nem is minden eredmény nélkül. Személy szerint mindenesetre jó érzésekkel tudtam otthagyni a szívemhez hozzánőtt várost és az ENSZ-et.

Jegyzetek

1. A hetvenes évek elején négy magyar is működött nemzetközi szervezetben: rajtam kívül Vince Ibolya, az UNIDO-ban (Bécs), Lázár Péter az Unesco-ban (Párizs), Balázs Sándor a FID-ben (Hága), mindhármán az OMKDK-ból. Sem előtte, sem azóta a magyarok nem „telepítették be” ennyire tisztviselőként a nemzetközi szervezeteket, amelyek közül a FID nem-kormányközi.
2. E közreadás indoka és előzménye a genfi ENSZ Könyvtár megalapításának 60. évfordulója alkalmából kiadni tervezett „Festschrift” (1979-re tervezték; jómagam éveken át szorgalmaztam egy, az Akadémiai Könyvtári „Képeskönyv”-höz hasonló publikációt, amely bevezetője lett volna a később megírandó könyvtártörténetnek), amelyhez munkatársként felkérték a Könyvtár volt igazgatóit is. Elvállaltam a

közreműködést, és a kért határidőre ki is küldtem Genfbe mintegy 60 gépelt oldalnyi esszézerű kéziratot a fontosabb dokumentumok másolataival. Ennek a kéziratnak magyar változata és kivonata e jelen közlemény.

3. Miután René Maheu, az Unesco főigazgatója 1967 őszi széles körű személyes konzultációk után közölte az Unesco-nagykövetünkkel, dr. Jóbóru Magdával, hogy a magyar jelöltet kívánja kinevezni, és ezt egy beszélgetés során velem is közölte, végül is szakmán kívüli megfontolásokból másképp döntött. Ennek az lett magyar vonatkozásban a következménye, hogy mintegy kárpótlásként az elmaradt igazgatói helyért (ennél alacsonyabbat az MTA vezetősége nem fogadott el), dr. Lázár Pétert osztályvezetőnek nevezték ki a DBA főosztályon belül (ez nemzetközi szervezeti nomenklatúrában D-2-es állás helyett P-5-ös állás volt, ami ugyancsak fontos munkakört jelez). A DBA első integrálási kísérlete volt az Unesco-nak a tudományos információval kapcsolatos tevékenységek szervezeti összefogására. Sok év múltán, az UNISIST és a NATIS egyesítéséből végül a jelenlegi PGI-ben (Programme Général d'Information) valósult meg ez az integráció.
4. Ld.: Rózsa, G.: United Nations Library at Geneva: an international relations research centre = International Library Review, 8. köt. 2. sz. 1976. p. 119–126.
5. Sources, organization, utilization of international documentation. Proceedings of the International Symposium... held in Geneva 21–23 August 1972. The Hague, 1974. 586 p. FID Publ. 506. – Több magyar intézmény (pl. Országgyűlési Könyvtár, MTA Világgazdasági Intézet) képviselője is jelen volt.
6. Ez a három dokumentum: *Development programme of the Geneva Library (1969–1975)*, 12. August 1969. – Circular to the staff members of the Library, 4 p. + Annex, soksz.; *Situation et perspectives de la Bibliothèque de Genève* (Memorandum adressé au Monsieur le Directeur Général) 8. Sept. 1975, G/AD 321/1/1 DIR-CONFI, 4 p. Circulaire No. 2096, objet: Utilisation des différents services de la Bibliothèque du Palais des Nations, IC/Genève 22. Sept. 1975, signé par le Directeur Général V. Winspeare-Guiccardi, 1 p.; *Règlements et informations sur l'utilisation de la Bibliothèque de l'Office des Nations Unies à Genève*, destination: Membres du Secrétariat et délégations permanentes, objet: Utilisation de différents services de la Bibliothèque... IC/Genève/2096, 12. Sept. 1975, signé par le Bibliothécaire en chef György Rózsa, 4 p.
7. Documents of international organisations. A bibliographic handbook... Comp. and ed. by Th. D. Dimitrov. London–Chicago, American Library Association, 301 p. 1973. International University Publications.
8. Very Important Person. Angol jelzése a fontos beosztású személyeknek.
9. Az ENSZ-rendszer könyvtáiról összefoglaló munka – ld.: GARDE, P. K.: The U.N. Family of libraries. New York, Asia Publ. House. 1970. 252 p. –, az ENSZ dokumentációról pedig a Marulli-könyv tájékoztató (ismertetését ld.: TMT, 18. köt. 12. sz. 1981. p. 547–548.).

RÓZSA György: Hogyan legyünk nemzetközi könyvtárosok?

A szerző 1969 és 1975 között az ENSZ genfi könyvtárának igazgatója volt. Emlékezésében a könyvtár történetének ezt az időszakát idézi fel, megismertetve az olvasót saját szakmai elképzeléseivel és törekvéseivel, illetve eredményeivel és problémáival.

* * *

RÓZSA, Gy.: How to be international librarians?

In the period 1969–1975 the author was Chief Librarian at the United Nations Library at Geneva. In the present article he recalls this period of the Library's history, describing his own professional conceptions and efforts as well as his achievements and problems.

* * *

РОЖА, Дь.: Как нам стать международными библиотекарями?

Автор был директором Женевской библиотеки ООН между 1969 и 1975 гг. В воспоминаниях он воспроизводит этот период в работе библиотеки, знакомя читателя со своими идеями, деятельностью, затрагивая проблемы и останавливаясь на результатах работы.

* * *

RÓZSA, Gy.: Wie wird man zum internationalen Bibliothekar?

Der Verfasser war in den Jahren 1969–1975 Direktor der Genfer Bibliothek der UNO. In seiner Erinnerung befasst er sich mit dieser Epoche aus der Geschichte der UNO-Bibliothek und er bringt seine fachlichen Pläne und Bestrebungen, Ergebnisse und Probleme den Lesern näher.

* * *